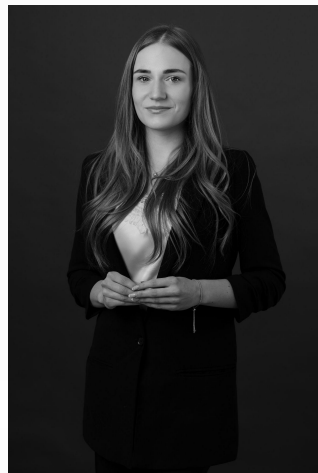

I daļa. Meliorācijas sistēmu izmantošanas tiesības – ieskats regulējuma attīstībā un problemātikā

Meliorācijas sistēmas ir svarīga ilgtspējīgas lauksaimniecības zemju apsaimniekošanas sastāvdaļa, taču efektīvu to funkcionēšanu Latvijā kavē nepilnīgs un pretrunīgs tiesiskais regulējums.

Tsumā

- [Ieskats meliorācijas attīstības vēsturē](#)
- [Meliorācijas sistēmas jēdziens un iedalījums](#)
- [Meliorācijas sistēmu statusi](#)
- [Meliorācijas sistēma kā nekustamā īpašuma aprobežojums](#)
- [Aizsargjoslas ap meliorācijas būvēm un ierīcēm nav ierakstāmas zemesgrāmatā](#)
- [Pienākums uzturēt meliorācijas sistēmas](#)
- [Koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesība](#)

Īpaši sarežģīta situācija veidojas attiecībā uz koplietošanas meliorācijas sistēmām, kuru uzturēšana un izmantošana bieži rada domstarpības starp zemes īpašniekiem. Šobrīd spēkā esošie normatīvie akti – tostarp [Meliorācijas likums](#) un Ministru kabineta noteikumi – nenodrošina pietiekami skaidru un lietotājiem saprotamu atbildību un rīcības robežas šajās situācijās.

Raksta autori, vērtējot pašreizējo regulējumu un tā piemērošanas problēmas, ir secinājuši, ka likumdevējam būtu jāgroza meliorācijas sistēmu tiesiskais

regulējums, lai novērstu pretrunas, skaidri definētu koplietošanas meliorācijas sistēmas juridisko statusu, īpašnieku tiesības un pienākumus, kā arī izdevumu un zaudējumu atlīdzināšanas kārtību.

Tāpat rakstā sniegti padomi, kā rīkoties tiem zemes īpašniekiem, kuru zemei kaitējumu rada kaimiņi, kas nekopj savas zemes meliorācijas sistēmu.

leskats meliorācijas attīstības vēsturē

Meliorācijas pirmsākumi meklējami Senajā Romā, kur tika izveidotas pirmās organizētās drenāžas sistēmas, lai uzlabotu lauksaimniecības apstākļus un novērstu plūdus.

Latvijas teritorijā strauja meliorācijas sistēmu attīstība sākās 19. gadsimtā pēc zemnieku atbrīvošanas no dzimtbūšanas. Sāukumā tie bija atsevišķi centieni nosusināt purvainās teritorijas un uzlabot augsnes auglību, bet līdz ar neatkarīgas Latvijas Republikas proklamēšanu un agrārās reformas ieviešanu meliorācija ieņēma arvien nozīmīgāku lomu tautsaimniecībā.

Tomēr visplašākie meliorācijas sistēmu izbūves darbi Latvijas teritorijā notika divdesmitā gadsimta otrajā pusē¹, kļūstot par neatņemamu kolektivizētās lauksaimniecības daļu.

Atbilstoši tā laika valdošajam sociālistiskās saimniekošanas modelim meliorācijas sistēmu būvniecību, uzturēšanu un ekspluatāciju nodrošināja valsts.

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas un zemes reformas apmēram 70% meliorācijas sistēmu² nonāca privātpersonu īpašumā, tādējādi to uzturēšana un ekspluatācija kļuva par zemes īpašnieku vai tiesisko valdītāju atbildību.

Turpmāk šajā rakstā, lai izvairītos no atkārtotas abu terminu lietošanas, ar jēdzienu "īpašnieks" tiks saprasts gan zemes īpašnieks, gan tiesiskais valdītājs.

Valsts kontrole 2020. gada revīzijas ziņojumā secināja, ka īpašumtiesību ziņā sadrumstalotā meliorācijas sistēmu infrastruktūras apsaimniekošana nav efektīva, ilgtspējīga un veicina neatjaunoto meliorācijas sistēmu degradāciju. Zemju īpašnieku finansiālo resursu un zināšanu trūkums, vienaldzīga attieksme un klimata pārmaiņas rada situāciju, kurā daudzas meliorācijas sistēmas vairs nespēj pilnvērtīgi pildīt savu funkciju, apdraudot lauksaimniecību, mežsaimniecību un sabiedrības drošību.

Ja kaut viens īpašnieks, kura zemi šķērso kāda meliorācijas sistēma, par to nerūpējas, tad visneaizsargātākie ir blakus zemju īpašnieki, kuru teritorijas applūst, kā rezultātā samazinās augsnes auglība, raža iet bojā, notiek ēku pamatu erozija un rodas citas īstermiņa vai ilgtermiņa negatīvās sekas, kas samazina gan nekustamā īpašuma vērtību, gan iespējas veikt saimniecisko darbību.

Tā kā līdz ar zemes reformu deviņdesmitajos gados meliorācijas sistēmu uzturēšanas pienākums no valsts ir pārgājis uz neskaitāmiem privātpašniekiem, raksta autori pievērsīsies meliorācijas sistēmu tiesiskajiem aspektiem, lai publikācijas noslēgumā piedāvātu iespējamus rīcības modeļus indivīdu tiesību aizsardzībai.

Meliorācijas sistēmas jēdziens un iedalījums

Saskaņā ar [Meliorācijas likuma 1. pantu](#) meliorācija ir “zemes uzlabošanas pasākumu kopums, kas mazina klimatisko apstākļu nelabvēlīgo ietekmi un konkrētā teritorijā maina grunts hidroloģiskos apstākļus, kā arī nodrošina infrastruktūras un teritoriju aizsardzību pret applūšanu”. Meliorācijas sistēma ir būvju un ierīču kopums, kas nodrošina optimālu ūdens līmeni augsnē, novēršot pārmērīgu mitrumu vai sausumu, tādējādi arī uzlabojot zemes auglību. Tā ietver drenāžas caurules un sūkņus, grāvju tīklus, kas efektīvi novada lieko ūdeni uz upēm. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts 20.03.2018. lēmumā lietā [Nr. SKA-134/2018](#) pamatoti norādījis: “Lai arī primāri meliorācijas labvēlīgā ietekme kalpo sadzīves un saimnieciskām interesēm, nevar neņemt vērā, ka meliorācijas sistēmas funkcionēšana rada iespējas arī dabas resursu ilgtspējīgai izmantošanai.”

Informāciju par meliorācijas sistēmu atrašanās vietām var iegūt Meliorācijas kadastrā³, kurā tiek uzkrātas meliorācijas sistēmu kartes un zemesgabalu plāni, kuros atrodas meliorācijas sistēmas, kā arī dati par meliorācijas sistēmu tehnisko stāvokli un citiem būtiskiem parametriem. Diemžēl Meliorācijas kadastrā pieejamā informācija ir nepilnīga, jo balstās uz 20. gadsimta tehnisko dokumentāciju, tāpēc daudzu meliorācijas sistēmu faktiskā situācija dabā var neatbilst reģistrētajai, apgrūtinot to uzraudzību un uzturēšanu.

Meliorācijas sistēmu statusi

Meliorācijas sistēmas tiek iedalītas pēc to ekspluatācijas, uzturēšanas atbildīgajiem subjektiem un nozīmes.

Valsts un pašvaldību statusa meliorācijas sistēmas uztur publisko tiesību juridiskās personas, nodrošinot to darbību bez būtiskiem šķēršļiem.

Problēmas lielākoties rodas ar meliorācijas sistēmām, par kuru uzturēšanu atbild privātpersonas.

Atkarībā no īpašumu skaita, kurā meliorācijas sistēma regulē ūdens režīmu, tā tiek iedalīta divās grupās: koplietošanas meliorācijas sistēmā, ja ūdens režīms tiek regulēts divos vai vairākos zemes īpašumos vai tiesiskajos valdījumos esošā zemē, un viena īpašuma meliorācijas sistēmā, ja tā regulē ūdens režīmu vienā zemes īpašumā.⁴

Ja koplietošanas meliorācijas sistēma būtiski ietekmē ūdens režīmu pašvaldības teritorijas plānojumā noteiktajās apbūves teritorijās, lauksaimniecības un mežu teritorijās, infrastruktūras objektos, tad ar pašvaldības lēmumu tā var tikt atzīta par pašvaldības nozīmes koplietošanas meliorācijas sistēmu. Tas nozīmē, ka

pašvaldība var iesaistīties sistēmas būvniecībā, ekspluatācijā un uzturēšanā, kā arī noteikt papildu pienākumus zemes īpašniekiem.

Meliorācijas sistēma kā nekustamā īpašuma aprobežojums

Saskaņā ar Meliorācijas likuma 1. panta otro daļu meliorācijas sistēma ir “meliorācijas kadastrā reģistrēts būvju un ierīču kopums zemes ūdens režīma regulēšanai noteiktā platībā”.

No Aizsargjoslu likuma 12. panta otrās daļas izriet, ka viens no ekspluatācijas aizsargjoslu veidiem ir aizsargjoslas ap meliorācijas būvēm un ierīcēm.

Aizsargjoslu likums nosaka: “Aizsargjoslas ap meliorācijas būvēm un ierīcēm tiek noteiktas, lai nodrošinātu meliorācijas būvju un ierīču ekspluatāciju un drošību.”

Savukārt Ministru kabineta 02.05.2012. noteikumos [Nr. 306 “Noteikumi par ekspluatācijas aizsargjoslas ap meliorācijas būvēm un ierīcēm noteikšanas metodiku lauksaimniecībā izmantojamās zemēs un meža zemēs”](#) (turpmāk – MK noteikumi Nr. 306) ir regulēta šo aizsargjoslu noteikšanas metodika lauksaimniecībā izmantojamajās zemēs un meža zemēs.

Aizsargjoslas tiek noteiktas valsts, valsts nozīmes, pašvaldības un koplietošanas meliorācijas būvēm un ierīcēm. Taču MK noteikumos Nr. 306 nav norādīts, ka aizsargjoslas tiktu noteiktas arī pašvaldības nozīmes koplietošanas meliorācijas sistēmām. Visdrīzāk šāds likuma robs ir radies tāpēc, ka MK noteikumi Nr. 306 stājās spēkā 01.06.2012., savukārt [grozījumi Meliorācijas likumā](#), ar kuriem likumdevējs definēja jaunu meliorācijas sistēmas statusa veidu – pašvaldības nozīmes koplietošanas meliorācijas sistēma –, stājās spēkā 01.01.2015.

MK noteikumos Nr. 306 ir paredzēta kārtība, kādā tiek noteiktas aizsargjoslu robežas, kā arī uzlikts pienākums zemes īpašniekam uzturēt kārtībā aizsargjoslu.

Aizsargjoslas ap meliorācijas sistēmām tiek noteiktas vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, Meliorācijas likuma 12. pants nosaka zemes īpašnieka pienākumu nodrošināt iespēju piekļūt meliorācijas būvēm un ierīcēm amatpersonām un to pilnvarotām vai norīkotām personām, kuras kontrolē un uzrauga meliorācijas sistēmu vai veic darbus, kas saistīti ar meliorācijas sistēmas inventarizāciju, būvniecību, ekspluatāciju un uzturēšanu.

Otrkārt, īpaši nozīmīga ir aizsargjoslu esamība ap koplietošanas meliorācijas sistēmām, jo tās nodrošina citiem īpašniekiem tiesības piekļūt koplietošanas meliorācijas sistēmām un veikt nepieciešamos uzturēšanas darbus, ja attiecīgajā zemesgabala daļā šo pienākumu nav izpildījis konkrētais īpašnieks, kā tas tiks skaidrots nākamajās nodaļās.

Aizsargjoslas ap meliorācijas būvēm un ierīcēm nav ierakstāmas zemesgrāmatā

Jebkurš nekustamais īpašums, kura robežās ir koplietošanas meliorācijas sistēmas būve vai ierīces, ir apgrūtināts bez apgrūtinājuma ierakstīšanas zemesgrāmatā, jo no [Aizsargjoslu likuma 33. panta pirmās daļas](#) izriet, ka aizsargjosla ap meliorācijas sistēmām kā apgrūtinājums tiek noteikta ar likumu.

Meliorācijas sistēmas ir reģistrētas Meliorācijas kadastrā, līdz ar to ikviens zemes īpašnieks var pārbaudīt, vai viņa nekustamajam īpašumam ar Aizsargjoslu likumu ir noteikts apgrūtinājums.

Arī no Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 28.05.2020. sprieduma lietā [Nr. SKA-77/2020](#) secināms, ka aizsargjoslas tiesisko pamatu kā tādu nodibina Aizsargjoslu likums, līdz ar to aizsargjoslu esība vispārīgi nav atkarīga no tās attēlošanas teritorijas plānojumā vai aizsargjoslā noteikto aprobežojumu ierakstīšanas zemesgrāmatā, vai kādiem citiem priekšnoteikumiem.

Aizsargjoslu likuma 60. panta pirmā daļa nosaka: "Īpašuma tiesību aprobežojumi, ja aizsargjosla atrodas uz īpašuma esoša zemes gabala, ierakstāmi zemesgrāmatā likumā noteiktajā kārtībā." Tomēr šo pienākumu tiesību subjekts nevar izpildīt, jo šobrīd Zemesgrāmatu likums un likums "Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās" neparedz iespēju zemesgrāmatā ierakstīt aizsargjoslu kā īpašuma tiesību aprobežojumu.

2019. gada 1. decembrī stājās spēkā [grozījumi Zemesgrāmatu likumā](#), kas mainīja zemesgrāmatā ierakstāmo ziņu apjomu par nekustamā īpašuma apgrūtinājumiem. Likumprojekta "Grozījumi Zemesgrāmatu likumā" anotācijā norādīts: "Turpmāk Datorizētā zemesgrāmatā uzturēs informāciju vienīgi par tiem lietu tiesību apgrūtinājumiem, kas īpašumam rodas no līguma, testamenta vai tiesas lēmuma un kuru ierakstīšana zemesgrāmatā izriet no Civillikuma un numerus clausus principa."

Pienākums uzturēt meliorācijas sistēmas

Saskaņā ar [Civillikuma 1084. panta pirmo daļu](#) "katram būves īpašniekam, lai aizsargātu sabiedrisko drošību, jātur sava būve tādā stāvoklī, ka no tās nevar rasties kaitējums ne kaimiņiem, ne garāmgājējiem, ne arī tās lietotājiem". Savukārt Meliorācijas likuma 24. pants nosaka: "Koplietošanas meliorācijas sistēmu ekspluatē un uztur attiecīgās zemes īpašnieki vai tiesiskie valdītāji." Pamatojoties uz Civillikuma 1084. panta pirmo daļu un Meliorācijas likuma 24. pantu, var secināt: katram zemes īpašniekam, uz kura zemesgabala atrodas koplietošanas meliorācijas sistēma, ir pienākums uzturēt koplietošanas meliorācijas sistēmu atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām sava īpašuma robežās. Šo apgalvojumu apstiprina arī Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentā 13.03.2024. spriedumā [Nr. SKA-9/2024](#) norādītais: "[...] Tiesiskais regulējums vispārīgi paredz personu, kuru īpašumā atrodas meliorācijas sistēma, pienākumu gādāt par šīs sistēmas pienācīgu uzturēšanu." Turpretim viena īpašuma meliorācijas sistēmu ekspluatē un uztur attiecīgās zemes īpašnieks saskaņā ar Meliorācijas likuma 23. pantu.

No Meliorācijas likuma 1. panta 9. punkta izriet, ka ar terminu “uzturēšana” ir jāsaprot meliorācijas sistēmas uzraudzības un kopšanas darbu kompleksu, kas nodrošina tās darbību un saglabāšanu.⁵ No iepriekšminētā izriet, ka ikvienam zemes īpašniekam sava īpašuma robežās ir pienākums pildīt Meliorācijas likumā un Ministru kabineta 03.09.2010. noteikumu [Nr. 714 “Meliorācijas sistēmas ekspluatācijas un uzturēšanas noteikumi”](#) (turpmāk – MK noteikumi Nr. 714) 7. punktā norādītos pienākumus.

Zemes īpašniekam saskaņā ar Meliorācijas likumu un MK noteikumiem Nr. 714 ir šādi galvenie pienākumi:

- apsekot meliorēto zemi pēc pavasaru palu un vasaras plūdu maksimuma beigām un novērtēt meliorācijas sistēmas būvju un ierīču darbību;
- nodrošināt meliorācijas sistēmas kopšanu un saglabāšanu tā, lai nepieļautu meliorētās zemes vai piegulošās teritorijas degradāciju, ievērot noteiktos aprobežojumus aizsargjoslās ap meliorācijas būvēm un ierīcēm;
- informēt atbildīgās institūcijas un personas par meliorācijas sistēmas avāriju vai avārijas iespējamību, kuras dēļ var tikt apdraudēta cilvēku dzīvība un veselība, vai nepieciešamību evakuēt cilvēkus un mājdzīvniekus no apdraudējuma zonas;
- nodrošināt piekļuvi meliorācijas būvēm un ierīcēm amatpersonām un to pilnvarotajām vai norīkotajām personām, kuras veic sistēmas uzraudzību, kontroli vai darbus, kas saistīti ar tās inventarizāciju, būvniecību, ekspluatāciju un uzturēšanu.

Lai nodrošinātu pareizu un drošu meliorācijas sistēmu uzturēšanu, MK noteikumu Nr. 714 7. punktā ir paredzēti zemes īpašnieka meliorācijas sistēmas kopšanas pienākumi:

- pienākumi ūdensnoteku, novadgrāvju, kontūrgrāvju un susinātājgrāvju gultnēs un nogāzēs: novākt kokus, koku un krūmu atvases, kas traucē ūdens plūsmu gultnē vai meliorācijas sistēmas uzturēšanu, kā arī renovācijas vai rekonstrukcijas darbu; izvākt grunts ieskalojumus, sadzīves atkritumus un kritušus kokus, pielūžņojumu, piesērējumu, bebru aizsprostojumus; labot gultnes nostiprinājumus un virszemes noteces novadīšanas teknes; iztīrīt caurteku piesērējumu un atjaunot to konstruktīvos elementus; labot nogāžu lokālas deformācijas un kājnieku laipu konstruktīvo elementu bojājumus;
- pienākumi ekspluatācijas aizsargjoslas platumā ap ūdensnotekām (regulētām vai ierīkotām): novākt augošus krūmus un kokus (to celmus un saknes), ja tie traucē veikt meliorācijas sistēmu un hidrotehnisko būvju ekspluatācijas un uzturēšanas darbus, kā arī renovācijas vai rekonstrukcijas būvdarbus; novākt sadzīves atkritumus un pielūžņojumus;
- pienākumi drenu sistēmā: nosegt drenu aku ar vāku un ierīkot signālstabiņu, ja tāda nav; tīrīt drenu akas piesērējumu; tīrīt un, ja nepieciešams, atjaunot uztvērējaku filtra materiālu; tīrīt vai padziļināt virszemes ūdens uztvērēju un uztvērējaku pieteces savācējtilpes un ierīkot signālstabiņus, ja tādu nav; nepieļaut koku un krūmu augšanu tās nosusināmajā platībā; labot drenu bojājumus lokālo grunts iebrukumu

(piltuvju) vietās uz drenu vadu trasēm; labot teknes un attīrīt drenu kolektoru iztekas no sanesumiem; applaut zāli un novākt kokaugus ap drenu kolektoru iztekām – ne mazāk kā piecu metru attālumā uz katru pusi no iztekas; skalot drenu kolektorus;

- pienākumi aizsargdambī: labot lokālas aizsargdambja ķermeņa deformācijas; novākt kokus, koku un krūmu atvases; aizbērt dzīvnieku alas; uzbērt aizsargdambja virsmas lokālos pazeminājumus līdz projektētajai augstuma atzīmei;
- pienākumi sūkņu stacijā, novadbūvē, ūdens līmeņu savienošanas un citās hidrotehniskajās būvēs: veikt iekārtu apkopi; atjaunot metāla daļu krāsojumu un pretkorozijas pārklājumu; labot koka konstrukciju bojājumus un atjaunot krāsojumu; aizdarināt plaisas un izdrupumus betona konstrukcijās; labot nogāžu nostiprinājuma bojājumus un izskalojumus; novērst būves konstrukciju deformācijas vai nevienmērīgas sēšanās sekas;
- pienākums meža zemēs novadgrāvju, susinātājgrāvju un kontūrgrāvju atbērtnes pusē, bet ne vairāk kā astoņu metru attālumā no krotes un grāvja otrā pusē viena metra attālumā no grāvja krotes novākt augošus krūmus un kokus (to celmus un saknes), ja tie traucē veikt meliorācijas sistēmas un uz tās esošās hidrotehniskās būves ekspluatācijas un uzturēšanas darbus, kā arī renovācijas vai rekonstrukcijas būvdarbus.

Zemes īpašniekiem ieteicams iepazīties ar Zemkopības ministrijas tīmekļvietnē publicētajām vadlīnijām [6](#) MK noteikumu Nr. 714 piemērošanai, kurās sniegtas praktiskas norādes par meliorācijas sistēmas kopšanas darbiem.

Tomēr zināmu neskaidrību rada Meliorācijas likuma 29. pants, kas nosaka: “Koplietošanas meliorācijas sistēmas būvniecību, ekspluatāciju un uzturēšanu finansē attiecīgās zemes īpašnieki vai tiesiskie valdītāji atbilstoši noteiktai maksai.”

2015. gada 7. jūlijā tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi [Nr. 378 “Meliorācijas sistēmas būvniecības, ekspluatācijas un uzturēšanas izmaksu aprēķināšanas, sadales un norēķinu kārtība un kārtība, kādā pašvaldība piedalās pašvaldības nozīmes koplietošanas meliorācijas sistēmas būvniecībā, ekspluatācijā un uzturēšanā, kā arī minēto izmaksu segšanā”](#) (turpmāk – MK noteikumi Nr. 378), kas faktiski ir pretrunā ar iepriekšminēto Meliorācijas likuma 29. pantu.

Sistēmiski aplūkojot Meliorācijas likuma 29. pantu un MK noteikumus Nr. 378, var kļūdaini secināt, ka visiem koplietošanas meliorācijas sistēmas īpašniekiem ir pienākums vienīgi kopīgi finansēt iepriekš šajā nodaļā norādītos pienākumus. Proti, no MK noteikumu Nr. 378 12. un 13. punkta izriet, ka zemes īpašnieki var nepiedalīties koplietošanas meliorācijas sistēmas būvniecībā, ekspluatācijā, uzturēšanā, taču šādā gadījumā pēc citu koplietošanas meliorācijas sistēmas zemju īpašnieku pieprasījuma viņiem ir pienākums segt izmaksas atbilstoši viņu konkrētā zemesgabala izmaksu daļai no projekta kopējo izmaksu summas.

Tomēr, ievērojot meliorācijas tiesiskā regulējuma mērķi, nevar piekrist tam, ka koplietošanas meliorācijas sistēmas uzturēšanas darbi, kas sevī ietver MK

noteikumos Nr. 714 7. punktā noteiktos kopšanas darbus, būtu veicami kopīgi, jo tas būtu pretrunā ar Civillikuma 1084. pantu un Meliorācijas likuma 23. pantu.

Turklāt pretējā gadījumā ikviens koplietošanas meliorācijas sistēmas zemju īpašnieks varētu izvairīties no savas daļas pienākuma izpildes, radot nelabvēlīgas sekas citu zemju īpašumiem. Tas veidotu nevienlīdzīgu situāciju, kurā daļa īpašnieku vai tiesisko valdītāju ieguldītu līdzekļus un darbu koplietošanas meliorācijas sistēmas uzturēšanā, kamēr citi izvairītos no pienākumu izpildes un maksātu darbu darītājam vien pēc gadiem, ja būtu iegūts tiesas spriedums par sistēmas uzturēšanā ieguldīto līdzekļu piedziņu.

Pēc raksta autoru domām, Meliorācijas likuma 29. pantu un MK noteikumus Nr. 378 nebūtu pareizi interpretēt tā, ka daži koplietošanas meliorācijas sistēmas zemes īpašnieki uztur visu koplietošanas meliorācijas sistēmu atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, savukārt pārējie koplietošanas meliorācijas sistēmas zemes īpašnieki var nepiedalīties uzturēšanas darbos, ja viņus tas neinteresē.

Secināms, ka Meliorācijas likuma 29. pantā un MK noteikumu Nr. 317 12. un 13. punktā ir ietvertas nesavienojamas tiesību normas. Atbilstoši labas likumdošanas principam demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējam ir pienākums nodrošināt tiesību normu saskaņu un nepretrunīgumu.⁷

Satversmes tiesa 20.03.2020. spriedumā lietā Nr. 2019-10-0103 ir norādījusi: “Ministru kabinets drīkst izdot tikai tādas normas, kas sasniedz likumdevēja noteikto mērķi un nav pretrunā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, kā arī citiem likumiem”⁸. Savukārt MK noteikumu Nr. 378 12. un 13. punkts ir pretrunā ar Meliorācijas likuma 29. pantu.

Raksta autori uzskata, ka šajā gadījumā ir konstatējama vertikālā tiesību normu kolīzija, jo Latvijas tiesiskajā sistēmā augstāks juridiskais spēks ir Saeimas pieņemto likumu normām, nevis Ministru kabineta noteikumu normām.⁹

Tiesību normu kolīziju starp Meliorācijas likuma 29. pantu un MK noteikumu Nr. 378 12. un 13. punktu tiesību normu piemērotājam ir jāatrisina, izmantojot juridiskās metodes, kas vienlaikus ir arī vispārējie tiesību principi – kolīziju normas un kolīziju normu secība. Raksta autori, ievērojot vispārējo tiesību principu – kolīziju normu secību –, secina, ka iepriekš norādītajā situācijā, lai atrisinātu tiesību normu kolīziju, ir nepieciešams piemērot ceturto kolīziju normu, kas nosaka: “Ja augstāka juridiska spēka tiesību norma ir nesavienojama ar zemāka juridiska spēka tiesību normu, jāpiemēro augstāka juridiska spēka tiesību norma – *lex superior derogat legi inferiori*.”¹⁰ Tādējādi var secināt, ka ikvienam koplietošanas meliorācijas sistēmas zemes īpašniekam ir pienākums par saviem līdzekļiem un spēkiem veikt šajā nodaļā norādītos uzturēšanas darbus.

Svarīgi atzīmēt, ka Meliorācijas likuma 33. pantā ir noteikta administratīvā atbildība par meliorācijas sistēmas pielūgšanu, piesārņošanu, aizaudzēšanu vai aizsprostošanu, kas ir cēloniskā sakarā ar MK noteikumu Nr. 714 7. punktā norādīto kopšanas darbu neveikšanu. Ja visiem koplietošanas meliorācijas sistēmas zemju īpašniekiem būtu kopīgi jāveic uzturēšanas darbi, kas sevī ietver

arī kopšanu, tad sods par šo darbu neveikšanu gultos uz katru koplietošanas meliorācijas sistēmas īpašnieku, tādējādi radot nevienlīdzību un pārmērīgu slogu uz apzinīgajiem koplietošanas meliorācijas sistēmas zemju īpašniekiem.

Raksta autoru ieskatā MK noteikumu Nr. 714 7. punkts ietver ikdienas kopšanas darbus, kurus zemju īpašnieki var veikt bez būvatļaujas saņemšanas, tādējādi nodrošinot efektīvu koplietošanas meliorācijas sistēmas funkcionēšanu, jo šādu darbu veikšanu nav nepieciešams saskaņot ar būvvaldi. Līdz ar to MK noteikumu Nr. 714 7. punktā norādīto darbu veikšanai nevajag dalīt sedzamās izmaksas. Šāds secinājums atbilst Meliorācijas likuma 33. pantam, jo katram zemes īpašniekam pašam jāuzņemas atbildība par to, ka viņš nav veicis meliorācijas sistēmas kopšanas darbus. Lai nodrošinātu taisnīgu un demokrātiskai tiesiskai valstij atbilstošu meliorācijas sistēmu tiesiskā regulējuma izveidi, raksta autori uzskata, ka darbi meliorācijas sistēmā, kuriem ir nepieciešama būvatļauja, proti, kuri ietver būvniecību, būtu veicami kopīgi, izdevumus aprēķinot atbilstoši MK noteikumos Nr. 378 norādītajai kārtībai. Šāda kārtība attiecībā uz darbiem, kuriem ir vajadzīga būvatļauja, nodrošinātu taisnīgu un proporcionālu izmaksu sadalījumu starp visiem koplietošanas meliorācijas sistēmas lietotājiem, kuru īpašumos tiek regulēts ūdens līmenis.

Raksta autori uzskata, ka likumdevējam ir jāgroza meliorācijas sistēmu tiesiskais regulējums, skaidri nosakot individuāli un kopīgi veicamos koplietošanas meliorācijas sistēmas uzturēšanas darbus. Par loģisku robežšķirtni būtu nosakāms būvatļaujas nepieciešamības kritērijs: uzturēšanas darbi, kuru veikšanai nav nepieciešama būvatļauja (piemēram, ikdienas kopšanas un apsekošanas darbi), būtu jāīsteno katram zemes īpašniekam patstāvīgi sava īpašuma robežās. Savukārt uzturēšanas darbi, kuriem ir nepieciešama būvatļauja, būtu jāīsteno un jāfinansē MK noteikumu Nr. 378 12. un 13. punktā noteiktajā kārtībā, ja vien visi koplietošanas meliorācijas sistēmas zemju īpašnieki savstarpēji nevienojas par citu kārtību. Šāds tiesiskais regulējums nodrošinātu skaidrāku un precīzāku atbildības sadalījumu un veicinātu efektīvāku meliorācijas sistēmu uzturēšanu, kā arī rosinātu katru zemes īpašnieku uzturēt viņa īpašumā esošo meliorācijas sistēmu vai tās daļu.

Turklāt jāņem vērā arī tas, ka meliorācijas sistēmas veido savstarpēji saistītu infrastruktūru visā Latvijas teritorijā. Ja īpašnieks, kura zemi šķērso koplietošanas meliorācijas sistēmas, nepilda MK noteikumu Nr. 714 7. punktā reglamentētos kopšanas darbus, tad ne tikai tiek nelabvēlīgi ietekmēti apkārtējie nekustamie īpašumi, bet arī tiek apdraudēta visa kopējā meliorācijas sistēmas funkcionēšana.

Koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesība

Viens no izplatītākajiem meliorācijas sistēmu statusiem ir koplietošanas meliorācijas sistēmas. Tā kā koplietošanas meliorācijas sistēmas regulē ūdens režīmu divos vai vairākos zemes īpašumos vai tiesiskajos valdījumos esošā zemē¹¹, starp koplietošanas meliorācijas sistēmas zemju īpašniekiem pastāv faktiskās attiecības, ko autori definē kā “koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesību”.

Koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesība raksta autoru ieskatā ir nekustamā īpašuma vai zemes īpašnieka tiesība pievadīt vai novadīt ūdeni savam īpašumam, izmantojot sakoptu funkcionējošu meliorācijas sistēmu, kas šķērso citus zemesgabalus. Šī tiesība izriet no MK noteikumu Nr. 714 2. punkta, kas nosaka: "Meliorācijas sistēmu izmanto atbilstoši paredzētajam mērķim, kopj un saglabā tā, lai tās darbība nodrošinātu zemes ilgtspējīgu izmantošanu, nepasliktinot citu zemes īpašnieku vai tiesisko valdītāju zemes izmantošanas iespējas un meliorācijas sistēmas darbību." Turklāt, kā jau tika noskaidrots iepriekšējā nodaļā, katram koplietošanas meliorācijas sistēmas īpašniekam ir pienākums veikt Meliorācijas likumā un MK noteikumu Nr. 714 7. punktā norādītos darbus.

Ja kāds no koplietošanas meliorācijas sistēmas īpašniekiem atbilstoši neuztur savā īpašumā esošās koplietošanas meliorācijas sistēmas daļu, kā rezultātā citam koplietošanas meliorācijas sistēmas īpašniekam rodas kaitējums vai tiek ierobežota koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesība, tad cietušais zemes īpašnieks, kura īpašumā atrodas koplietošanas meliorācijas sistēma, ir tiesīgs patstāvīgi īstenot pasākumu, lai panāktu, ka koplietošanas meliorācijas sistēmu atjauno attiecīgā zemesgabala īpašnieks (skat. raksta 8. nodaļu), vai pats atjaunot sistēmu uz attiecīgā zemes īpašnieka rēķina, kā arī piedzīt radušos zaudējumus, piemēram, par ražas izslīkšanu, atbilstoši nākamajā nodaļā norādītajai kārtībai.

Meliorācijas sistēmas sastāv no grāvjiem, kas saskaņā ar Ministru kabineta 30.06.2015. noteikumiem Nr. 329 ["Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 "Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskās būves"](#) ir būves, kuras tiek reģistrētas Meliorācijas kadastrā. Koplietošanas meliorācijas sistēmā esošais grāvis ir būve, kas uzbūvēta vairāku īpašnieku zemēs, regulējot tajās ūdens režīmu, tādējādi secināms, ka koplietošanas meliorācijas sistēmu zemju īpašnieki ir kopīpašnieki. Situācijā, kad pasīvā zemes īpašnieka bezdarbības vai nolaidības dēļ kaitējums rodas cita zemesgabala īpašniekam, tam būtu nosakāma zināma pašpalīdzības tiesība atbilstoši Civillikuma 1733. pantam: patstāvīgi piekļūt koplietošanas meliorācijas sistēmai un novērst tās bojājumus cita īpašnieka teritorijā, pēc tam piedzenot no viņa attiecīgos izdevumus. Proti, šo situāciju varētu pielīdzināt avārijas situāciju novēršanai, kā tas, piemēram, jau darīts Civillikuma 1068. pantā, paredzot kopīpašnieka tiesības patstāvīgi izdarīt "kopīpašuma priekšmetā tādas pārgrozības, ko prasījusi nepieciešama vajadzība, piemēram, nepieciešamu ēkas izlabojumu. Tad viņam ir tiesība prasīt no pārējiem kopīpašniekiem, lai tie samērīgi atlīdzina viņa izdoto summu līdz ar procentiem". Līdz ar to secināms, ka šāda pašpalīdzības tiesība nebūtu nekas jauns un unikāls Latvijas tiesību sistēmā, tikai tās izmantojums attiektos arī uz koplietošanas meliorācijas sistēmu uzturēšanu. Šāds tiesiskais regulējums saskanētu ar Meliorācijas likuma 23. un 29. pantu. Turklāt MK noteikumu Nr. 378 anotācijā ir norādīts, ka zemes īpašniekam ir pienākums savest kārtībā vai atjaunot koplietošanas meliorācijas sistēmu atbilstoši Civillikuma 1084. panta noteikumiem.

Publikācijas otrajā daļā raksta autori skaidros, kā rīkoties, ja zemes īpašnieks neuztur koplietošanas meliorācijas sistēmu atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, un dalīsies savos secinājumos un priekšlikumos.

Turpini lasīt >> [II daļa. Zemes īpašnieks neuztur koplietošanas meliorācijas sistēmu – zaudējumu prasības, secinājumi un priekšlikumi](#)

[1](#) Latvijas Republikas Valsts kontrole. “Vai meliorācijas sistēmu apsaimniekošana ir ilgtspējīga un efektīva”, 2020.

[2](#) Turpat.

[3](#) Pieejams: www.melioracija.lv.

[4](#) Meliorācijas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 12, 22.01.2010.

[5](#) Meliorācijas likuma 1. panta 9. punkts. Latvijas Vēstnesis, Nr. 12, 22.01.2010.

[6](#) Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/lv/normativie-akti-1?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

[7](#) Juridisko metožu mācība. Astoni soļi tiesību normu piemērošanā. Zinātniskā monogrāfija prof. Dr. iur. Daigas Rezevskas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2025, 134. lpp.

[8](#) Satversmes tiesas 20.03.2020. spriedums lietā Nr. 2019-10-0103.

[9](#) Juridisko metožu mācība. Astoni soļi tiesību normu piemērošanā. Zinātniskā monogrāfija prof. Dr. iur. Daigas Rezevskas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2025, 158. lpp.

[10](#) Turpat, 156. lpp.

[11](#) Meliorācijas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 12, 22.01.2010.

<https://lvportals.lv/skaidrojumi/378680-i-dala-meliorācijas-sistemu-izmantosanas-tiesibas-ieskats-regulejuma-attistiba-un-problematika-2025>